

Edukační a doprovodný materiál navazující na výstavu Obrazy zášti – Vizuální projevy antisemitismu a antijudaismu v českých zemích

Motto

Boj proti antisemitismu se nevede mezi antisemity a Židy, ale mezi antisemity a všemi, kdo věří v hodnoty rovnosti, spravedlnosti a svobody. Moderní antisemitismus existuje všude, a proto k jeho zdolání potřebujeme získat všechny, kdo věří, že je zásadně špatné pronásledovat druhé na základě jejich víry, sexuality, pohlaví, národnosti nebo barvy pleti.

Jair Lapid, ministr zahraničí a zastupující předseda vlády Izraele, Lidové noviny, 31. 12. 2021

Úvod

Právní řád České republiky poskytuje široké záruky ochrany všech základních práv a svobod člověka a nástroje k postihu protiprávního jednání, kterým dojde k narušení práv a svobod. Výchova k právům však jde vždy ruku v ruce s výchovou k plnění povinností. Proto je nezbytné, aby žáci a studenti byli seznámeni s obsahem práv, s podstatou chráněných zájmů a s hranicí, za kterou se jednání stává protiprávní. Dále za klíčovou je nutné považovat znalost historických faktů a jejich legitimní (společensky uznávanou interpretaci), ze které soudy při rozhodování vycházejí. Konečně významným nástrojem prosazení práv postižených jednotlivců nebo skupin je nejen jejich vlastní účast v trestním nebo civilním řízení, ale možnost osob nepřímo dotčených protiprávním jednáním usilovat o nápravu nebo potrestání pachatelů.

K těmto cílům slouží jednak prezentace, jejímž obsahem je systematika a přehled právních norem včetně definice pojmů. Tento text slouží jako ilustrace pro pochopení problematiky na základě soudních rozhodnutí, z nichž je kompilován.

Vybraná témata ze soudních rozhodnutí

1. Postavení oběti trestního činu a role poškozeného
2. Projevy nenávisti a svoboda slova
3. Hranice svobody politických projevů
4. Hranice svobody slova v publikacích, projevech a komentářích
5. Projev výtržnictví nebo schvalování genocidia? Projevy podněcující k nenávisti na parlamentní půdě

6. Projevy nenávisti šířené na sociálních sítích vůči dětem romského a arabského původu (kauza základní škola Plynárenská v Teplicích)
7. Ochrana proti diskriminaci

1. Postavení oběti trestného činu a role poškozeného

Nálezem Ústavního soudu III. ÚS 3439/17 z 02.04.2019 bylo rozhodnuto na základě stížnosti R. B., že rozhodnutím Okresního soudu v Kladně bylo porušeno stěžovatelovo (R.B.) právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod (tzv. právo na spravedlivý proces). Obžalovaný byl v trestním řízení uznán vinným ze spáchání trestného činu projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle § 404 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Poté, co stěžovatel opustil demonstrativně předávání cen Českého slavíka za rok 2015, kdy byla oceněna hudební skupina Ortel a zpěvák Tomáš Hnídek, jeho facebookový profil zaplavily nenávistné a rasistické příspěvky a výhrůžky. Některé texty skupiny Ortel byly hodnoceny jako xenofobní a skupina je spojována s příslušníky krajní pravice. Předmětem odsouzení byl výrok: „*Ano, tak se tleskalo nacismu, teď už zbyva ho rozšířit co nejvíc to bude, ptz takový kokoti, černi, židi, atd... Musí opustit naši vlast, bílou vlast, Evropu a táhnou někam do prdele, nebo este lepe, poslat do plynu jako dřív -:-*“.

Stěžovatel se chtěl připojit k trestnímu stíhání jako poškozený a žádal náhradu nemajetkové újmy ve výši 5.000 Kč z důvodu zásahu do jeho osobnostních práv. Okresní soud rozhodl, že stěžovateli práva poškozeného „zřejmě nepřísluší“ a nepřipustil jej k hlavnímu líčení.

Ústavní soud shledal postup okresního soudu za nesprávný.

Pro rozhodování o účasti poškozených v trestním řízení je klíčový § 206 odst. 3 trestního řádu, jehož první věta uvádí: „Uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští.“ Uvedené ustanovení zde odkazuje na zákonné znaky postavení poškozeného, jímž je dle § 43 odst. 1 trestního řádu „ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (...)“. Podle odstavce 2 téhož ustanovení se naopak za poškozeného nepovažuje „ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem...“ V posuzované věci nejde o právo poškozeného na soudní ochranu formou práva zahájit trestní řízení před soudem. V tomto případě právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny práv a svobod (dále jen *LPS*) vystupuje v podobě práva být připuštěn do již zahájeného trestního řízení s nároky poškozeného, což je zcela jiná situace. Jsou-li tyto podmínky splněny, a nepřipustí-li jej přesto soud jako poškozeného do trestního řízení, poruší tím jeho právo na soudní ochranu, neboť je na uvážení takové osoby (a nikoli soudu), zda se svými nároky vstoupí do trestního řízení, nebo je uplatní žalobou v občanskoprávním řízení. Soud jej na občanskoprávní řízení v případě splnění těchto podmínek odkázat nemůže a musí jej do řízení připustit.

Poškozený je samostatnou stranou trestního řízení¹, byť se specifickým postavením. Smysl účasti poškozeného v trestním řízení přitom nelze zúžit pouze na domáhání se peněžní satisfakce². S postavením poškozeného spojuje trestní řád celou řadu procesních práv (právo činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání atd.), jejichž výkon nemusí vůbec sledovat přiznání majetkového nároku. Poškozený, který je zároveň obětí trestného činu, má právo učinit prohlášení o dopadech trestného činu na jeho život (srov. § 43 odst. 4 trestního řádu). Smysl všech těchto práv pak spočívá v co nejrychlejší nastolení právní jistoty všech dotčených osob a minimalizaci škodlivých účinků viktimizace, jejíž vznik v oblastech chráněných LPS zakládá porušení základních práv a svobod obětí, které obvykle bude představovat důvod pro zásah Ústavního soudu³. Mezi důležité důsledky výkonu těchto práv náleží i možnost poškozeného zprostředkovat soudu vlastní náhled na celou trestní věc (tedy nejen jako svědek).

K tomu nad rámec již uvedeného Ústavní soud ve svém nálezu považuje za vhodné doplnit, že **zvláštní povaha a proměnnost tzv. trestných činů z nenávisti ukládá soudům povinnost posoudit povahu každého z takových útoků z perspektivy jeho potenciálních konkrétních obětí**. S přihlédnutím ke konkrétním skutkovým okolnostem (řádně zjištěným v ústavně konformním důkazním řízení) je vždy třeba určit, zda trestným činem, spočívajícím obvykle v užití nepřipustné „slovní zbraně“ v politické soutěži, došlo zároveň ke vzniku konkrétní právně uchopitelné újmy. Trestní předpisy tuto otázku nijak speciálně neřeší, a proto se s ní musí soudy vypořádat aplikací obecných občanskoprávních předpisů. Možnost přiznání nároku na náhradu rovněž i nemajetkové újmy byla přitom do trestního řádu zařazena s cílem, aby poškození mohli již v rámci trestního řízení dosáhnout úplné satisfakce, a vyrovnat se tak s nepříznivými následky trestného činu.

Ústavní soud si přitom uvědomuje, že politický a společenský rozměr daných trestných činů, „vynalézavost“ jejich pachatelů a téměř neuchopitelný vývoj komunikačních prostředků k jejich páchání činí uvedenou povinnost soudů značně nelehkou. Každá nová skupina případů se tak obvykle pouze posuzuje analogicky s tou poslední. Verbální (resp. písemné) útoky na tzv. sociálních sítích představují dle Ústavního soudu sice technicky specifický, avšak k nástrojům starších totalitních ideologií snadno připodobnitelný způsob nepřipustného vedení politického boje. Je třeba zkoumat, nakolik je takové sdělení na tzv. facebookovém profilu odlišné kupříkladu od pomalování výlohy obchodníka náležejícího k jiné společenské menšině. Hrozivé historické zkušenosti se stigmatizací společenských menšin se nemohou projevat pouze v přijetí „obecně ochranné“ trestní legislativy, ale měly by nalézt svůj odraz i v hlubším zkoumání pochopení újmy jejich adresátů, kterým jsou navíc takové útoky adresovány. Soudy tak musí vždy zkoumat, **jak se jednotlivý útok projeví v individuální sféře konkrétního jedince (např. v důsledku jeho ohrožení, obav, poškození dobrého jména apod.), a nakolik jde pouze o nepřipustnou neadresnou politickou kampaň**. Z uvedené nelehké situace však nemohou soudy unikat především tak, že se procesními postupy budou hlasu těchto potenciálních poškozených preventivně vyhýbat.

¹ srov. např. náleze ze dne 31. 1. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 (N 22/21 SbNU 195; 77/2001 Sb.)

² náleze ze dne 9. 10. 2012 sp. zn. II. ÚS 289/12 (N 170/67 SbNU 83)

³ srov. náleze ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 2916/15 (N 35/84 SbNU 401)

Uvedené rozhodnutí má v daných souvislostech význam pro potvrzení práva na to, aby dopady protiprávního jednání do individuální sféry konkrétního jednotlivce byly posuzovány a i svého druhu nepřímé oběti bylo umožněno nároky uplatnit. Pozice poškozeného je významná nejen pro ochranu jeho práv, ale i pro řádný průběh trestního řízení z hlediska dokazování a rozhodnutí o vině a trestu.

2. Projevy nenávisti a svoboda slova

Usnesení Okresního soudu v Liberci ze dne 29. 5. 2017, sp. zn. 3 T 71/2017, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, pobočky v Liberci, ze dne 29. 8. 2019, sp. zn. 7 To 312/2019.

Pachatel byl obžalován za to, že ze svého twitterového účtu napsal:

„...doufejme ty krysy islamistické a cikanske stejně jako zlodejske a vlastizradne politiky postřílet i s rodinami, ... docela by me zajimal názor obycejnych lidi na to jestli by někdo zacal strilet politiky, zda by byl vrah, terorista, hrdina?, @Slavek S podkopava demokracii a ja dle článku 2, I mam bránit demokracii jakymkoliv způsobem, tzn. i strilenim těchto zmrdů, @ Slavek S zlodej a vlastizradce zaslouzi jedine popravit i s rodinou, @Slavek S uz brzop si zazpivás. poveste ho vejs at se houpa, @CSSD ja myslel, ze jste jen zlodeji nanazrane prasata, chamtive a vlastizradci jedine co zaslouzi každý politik je kulka do jater ne do hlavy.“

Obžaloba vinila pachatele ze spáchání přečinu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 trestního zákoníku. Okresní soud zastavil trestní stíhání z důvodu, že skutek není trestným činem a není ani důvod k postoupení věci jinému orgánu. Uvedl, že z citovaných twitterových příspěvků pachatele je zřejmý jeho hluboce negativní vztah k Romům, muslimům a politikům. Podle soudu se ale jednalo o velmi vágní a obecné proklamace, které samy o sobě neobsahovaly prvek podněcování. Soud vyhodnotil příspěvky pachatele tak, že odrážejí současné myšlenkové směřování určitých skupin společnosti, kdy vymezování se proti romské menšině, muslimům, imigrantům či politikům reflektuje jejich frustraci a nespokojenost. I když jde podle soudu o velmi vyhraněný, osobně zaujatý a kontroverzní způsob, "reflektující jejich mentální potenciál", přiznal mu v demokratické společnosti legitimitu. Podle soudu nelze tyto výroky kriminalizovat. Soud také uvedl, že i když právo na svobodu slova má hranice a je limitováno právy jiných, nelze z toho dovodit, že může být kriminalizováno jakékoli vybočení z mezí pravidel slušnosti uznávaných v demokratické společnosti. Svobodu slova soud vyzdvihl jako důležitý statek a kriminalizováno může být jedině vybočení extrémní. Příspěvky projednávané v tomto trestním řízení podle soudu nedosahovaly takové intenzity a specifčnosti, aby bylo vůči jejich autorovi možné uplatnit trestní postih. Soud neshledal ani důvody pro postoupení věci na přestupkové řízení, protože podmínkou spáchání přestupku proti občanskému soužití je způsobení újmy jiným osobám, která podle soudu nevznikla.

Krajský soud následně rozhodoval o odvolání, které podala státní zástupkyně. Ta v odvolání uvedla, že pachatel používal výrazy, aby byly určité osoby postříleny i s jejich rodinami. Takové výzvy nelze považovat jen za vyjádření frustrace z momentálního společenského vývoje. Podle státní zástupkyně se pachatel dopustil přečinu.

Krajský soud napadené usnesení zrušil a věc postoupil Magistrátu města Liberec, protože by jednání pachatele mohlo být posouzeno jako přestupek. K odůvodnění usnesení okresního soudu uvedl, že za **vyjádření určité frustrace z politického a společenského vývoje by bylo možné považovat tu část výroků pachatele, kdy vyjadřuje svůj názor na počínání politiků a členů politické strany. Pachatel však jasně vyzýval i k tomu, aby některé osoby byly pro svou politickou činnost, příslušnost k etnické skupině a náboženské smýšlení postříleny včetně členů jejich rodin. Takové výrazy už podle soudu nelze považovat za využití svobody slova, ale urážlivý a krajně nevhodný projev, který je v rozporu s řádným občanským spolužitím.**

3. Hranice svobody politických projevů

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 26. 1. 2018, sp. zn. 5 T 41/2016, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 1. 11. 2018, sp. zn. 5 To 219/2018, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2019, sp. zn. 6 Tdo 674/2019-3135.

Pachatel zveřejňoval na různých webových stránkách a sociálních sítích množství projevů, komentářů (mluvených i psaných), ve kterých se podle obžaloby snažil vyvolávat či upevňovat předsudky vůči Židům, poukazoval na nutnost řešení tzv. "židovské otázky" a také zpochybňoval holocaust. Kromě toho publikoval nebo nabízel ke koupi knihy s podobným obsahem. Ve svých projevech a komentářích dále prezentoval negativní pohled na imigranty převážně muslimského vyznání. Přisuzoval jim pouze negativní vlastnosti, hovořil a psal o nich jako o parazitech, veřelcích, barbarech a vyzýval na obranu se zbraní v ruce, např.: „*Střílelo se slepými, střílelo se, jak jsem řekl, do vzduchu, střílelo se symbolicky. Zatím. A já to slovo zatím říkám schválně. Beze zbraní se těm černým nájezdníkům neubráníme. A co se týče těch našich vlastizrádců, i na ty platí síla... .. Jak předejít záhubě? Do veřelců střílet! Doporučuje 10 z 10 národních demokratů ... Už to říkáme dlouho. Střílet do nich. Tohle nemá s uprchlíky nic společného.*“

Sdílel také příspěvek o požáru budovy Rakouského červeného kříže plánované jako azylová ubytovna pro imigranty, který byl úmyslně založen, a tento příspěvek opatřil vlastním komentářem: „*Raději spáleniště, než barák plný parazitů.*“ Popis skutků byl vzhledem k četnosti projevů velmi obsáhlý.

Podle soudu tím pachatel spáchal následující přečiny: hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny, podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidy, schvalování trestného činu.

Soud ho za tyto skutky, jakož i za sbíhající přečiny, za které byl uznán vinným dřívějším rozsudkem jiného okresního soudu, odsoudil k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání dvou roků. Trest mu podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání tří let. Dále mu soud uložil trest propadnutí věcí - knih (v rádech stovek kusů), počítačů, externích disků a dalších zařízení výpočetní techniky, fotoaparátů či perkusní pistole a střel. Prvostupňový soud také uložil trest ztráty autorských práv k publikacím, které pachatel vydal nebo distribuoval.

Pachatel v řízení poukazoval na to, že v demokratickém režimu je nemyslitelné, aby byl někdo trestán jen za to, že vydává nebo distribuuje knihy. Argumentoval svobodou projevu a poukazoval na paralelu mezi jeho případem a stíháním disidentů za komunismu.

Prvostupňový soud v obsáhlém rozsudku, s odkazem na judikaturu Ústavního soudu, zdůraznil důležitost svobody projevu a současně dodal, že aktivity obžalovaného (knihy, projevy, články, příspěvky na sociálních sítích) překračují meze svobody. Nabádají totiž k agresivitě, rasismu, xenofobii a mnohdy i k násilnému chování vůči celým skupinám osob. Soud přirovnal jeho rétoriku k rétorice nacistické, která taktéž nabádala k radikálnímu potlačování svobod a práv některých skupin, které označovala za degenerované a podřadné.

Svoboda projevu obžalovaného pachatele se podle soudu dostala do zásadního rozporu s čl. 3 LPS - tedy se zajištěním základních práv a svobod bez rozdílů pro všechny, a to nehledě na jejich původ, rasu, náboženství a podobně. Projev obžalovaného se vyznačoval diskriminační a agresivní dikcí, zneužívání práva na svobodu projevu je v rozporu s demokracií a lidskými právy. **Na svobodu projevu se také nelze odvolávat v případech popírání holocaustu, propagace nacismu, rasismu či jiné podobné nenávistné ideologie.**

Pachatel se proti rozhodnutí prvostupňového soudu odvolal. Namítal, že jde o politickou obžalobu, která je hanbou pro stát. Zdůraznil, že soud neprovedl důkaz těmi knižními publikacemi, za něž byl obžalovaný postaven před soud, a že znalecký posudek příbraného znalce pokrývá jen zlomek textů, které jsou předmětem obžaloby. Namítal také trest ztráty autorských práv, protože autorské právo představuje výlučný osobnostní atribut, jehož nelze nijak pozbýt.

Odvolační soud shrnul, že nenávistné, na nejspodnější lidské pudy a nejtemnější stránky lidské povahy zaměřené jednání obžalovaného, vícečetností svých podob, svou intenzitou a mírou vulgarity, jakož i okázalou spektakulárností, jíž program rasové nenávisti a xenofobie popularizoval na svých veřejných shromážděních, vykazuje nepochybně takový stupeň společenské škodlivosti, že v kolizi právem chráněných zájmů či hodnot - kolizi mezi na jedné straně svobodou slova a politického aktivismu, na druhé straně zájmu na uchování míru, na klidném občanském soužití, jakož i na prevenci ‚svémocného‘ davového i individuálního násilí - nutno rozhodně upřednostnit zájem na ochraně společnosti, na nerozdmýchávání rasových a nacionálních svárů před zájmem na ochraně svobody slova a politického aktivismu. K odsouzení inkriminovaného komplexního a mnohočetného jednání obžalovaného došlo v souladu s ústavním pořádkem zákonnými prostředky trestního práva.

4. Hranice svobody slova v publikacích, projevech a komentářích

Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 26. 1. 2018, č. j. 44 T 7/2017-2908, byl obviněný A. B. B. uznán vinným přečinem hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, přečinem podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, a přečinem popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 tr. zákoníku (ad 1), přečinem popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 tr. zákoníku (ad 2), přečinem hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

podle § 355 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, přečinem podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákoníku a přečinem schvalování trestného činu podle § 365 odst. 1 tr. zákoníku (ad 3), jichž se podle jeho skutkových zjištění dopustil svou rozsáhlou antisemitskou, a obecně nenávistnou zčásti i vůči jiným etnikům, aktivitou činěnou na sociálních sítích, dílem na veřejných akcích a vystoupeních, dílem svou publikační činností, resp. šíření a podporou publikací jiných autorů s nenávistným obsahem, např.

...v období nejméně od května roku 2013 do dubna roku 2016 v XY, ale i na jiných místech na území České republiky, jednak ve svých veřejně publikovaných, mluvených i psaných projevech a komentářích cíleně předestíral a podsouval negativní pohled na Židy, židovské instituce i židovskou víru, předkládal překroucená, selektivně vybraná, neprokázaná nebo neprokazatelná tvrzení, jimiž se snažil vyvolávat či upevňovat předsudky a dojmy o záludnosti, škodlivosti a hrozivosti nikoli jen některých vlastností či skutků konkrétních příslušníků židovského národa, ale naopak celého židovstva, Židům paušálně přisuzoval pouze negativní vlastnosti a skutky, poukazoval na nutnost řešení tzv. „židovské otázky“, kterou považuje za významný současný problém, tvrdil, že Židé značně nadsazují počet židovských obětí usmrcených v koncentračních táborech během druhé světové války a zpochybňoval techniku vraždění v plynových komorách,...

...v období nejméně od ledna roku 2015 do července roku 2016 v XY, ale i na jiných místech na území České republiky ve svých veřejně publikovaných, mluvených i psaných projevech a komentářích cíleně předestíral a podsouval negativní pohled na imigranty převážně muslimského vyznání, pocházející z oblastí zejména Blízkého východu a severní Afriky, a to právě pro jejich muslimské vyznání, ale i pro jejich odlišnost jako etnika, předkládal překroucená, selektivně vybraná, neprokázaná nebo neprokazatelná tvrzení, jimiž se snažil vyvolávat či upevňovat předsudky či zkreslené názory na imigranty, imigrantům přisuzoval pouze negativní vlastnosti a páčání kriminálních skutků, varoval před jejich rabováním a ozbrojeným bojem proti tuzemskému obyvatelstvu, v důsledku čehož zvoní bílé rase v Evropě hrana, nabádal k zavírání imigrantů do zajateckých táborů, a že je třeba se proti nim bránit se zbraní v ruce, doporučoval, že by mělo být zákonem zakázáno mísení ras, hovořil a psal o migrantech jako o nadřazených negrech, parazitech, vetřelcích, barbarech a nigramotech...

Evropský soud pro lidská práva (dále jen *ESLP*) opakovaně judikoval, že ochrana svobody projevu podle čl. 10 Úmluvy⁴ se vztahuje nejen na „informace“ a „myšlenky“ přijímané příznivě, s lhostejností, nebo považované za neurážlivé, ale také na ty, které urážejí, šokují nebo rozrušují, neboť takové jsou požadavky pluralismu, tolerance a snášenlivosti, bez nichž by neexistovala žádná „demokratická společnost“⁵, současně opakovaně judikoval, že toto právo není absolutní a zásahy do něj jsou přípustné za předpokladu, že splňují požadavky uvedené v čl. 10 odst. 2 Úmluvy – užití opatření musí být stanoveno zákonnou normou, musí sledovat dosažení legitimního cíle a musí být nezbytné v demokratické společnosti.

⁴ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Rady Evropy). Čl. 10 odst. 1: Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společnostem.

⁵ viz např. Morice proti Francii, stížnost č. 29369/10, § 124; Pentikäinen proti Finsku, stížnost č. 11882/10, § 87; Perinçek proti Švýcarsku, stížnost č. 27510/08, § 196; Bédat proti Švýcarsku, stížnost č. 56925/08, § 48

Přestože ESLP přistupuje při posuzování oprávněnosti zásahů do svobody projevu individuálně, opakovaně judikoval, že ochrany tohoto ustanovení obecně nepožívají projevy vyvolávající nebo ospravedlňující násilí, nenávisť nebo intoleranci. Z jeho rozhodovací praxe lze konkrétně dovodit, že ochrany čl. 10 Úmluvy nepožívají antisemitské projevy⁶ ani popírání holocaustu⁷.

K údajnému politickému podtextu upozorňuje Nejvyšší soud na přílehlavý výklad odvolacího soudu, podle něhož „obžalovaný není trestně postihován za to, že jeho názory jsou v rozporu s ‚oficiálními‘ či dle mínění stávajícího establishmentu jedinými správnými názory (nic takového ostatně ani neexistuje), není trestán za to, že je kritikem stávající politické garnitury své vlasti či Evropské unie a její azylové politiky (nahlédnutí do komentářových rubrik tzv. seriózních i tzv. bulvárních periodik ukazuje, že v tom vskutku ani zdaleka nebyl a není osamělým), dokonce ani za to, že je antisemitou a islamofobem. **Je po právu trestně postihován za to, že a jak svou extrémní animozitu zejména k židům a muslimům projevoval, totiž ve vyhroceně nenávislné a vulgární dikci, daleko za hranicemi toho, co je v civilizované společnosti přípustné, při tom zároveň takto působil mnohočetnými kanály zvláště aktivně a ofenzivně.**“

Při posouzení jednání dovolatele z pohledu testu vymezeného ESLP v návaznosti na znění čl. 10 odst. 2 Úmluvy je nutno dospět k závěru, že zásah do práva obviněného na svobodu projevu byl oprávněný. Přečiny, jimiž byl uznán vinným, jsou upraveny v § 355 tr. zákoníku, § 356 tr. zákoníku a § 405 tr. zákoníku, je tedy splněna první podmínka, že omezení je stanoveno zákonem, přičemž obviněný nenamítl, že by této úpravě neporozuměl. Zároveň byl sledován legitimní cíl ochrany práv jiných i veřejné bezpečnosti, a to zvláště s ohledem na opakované výzvy obviněného k násilí, ozbrojování a tvoření domobran. Pokud jde o nezbytnost tohoto zásahu v demokratické společnosti, zcela jistě odpovídal naléhavé společenské potřebě, neboť sledoval ochranu ústavně zaručených práv a svobod jednotlivců, a to především čl. 3 LPS (zákazu diskriminace). S ohledem na to, že obviněný své jednání činil prostřednictvím internetu (ať už svých webových stránek a blogu, sociální sítě Facebook nebo jinde), vydávaných novin, veřejně distribuovaných knih i veřejných projevů na akcích a tzv. táborech lidu, je zřejmé, že jeho projev měl široký dosah na veřejnost a byl plně a volně přístupný velkému množství adresátů. Nadto se jednalo o vícečetné jednání obviněného konané v rozsahu několika let (podle výroku o vině nejméně od května roku 2013 do července roku 2016). Zásah lze tedy považovat za přiměřený sledovanému cíli. Pokud jde o dostatečnost a relevanci odůvodnění obecných soudů, nalézací soud se podrobně věnoval analýze jednotlivých skutků obviněného, kdy samostatně posuzoval jím vydané a distribuované knihy, jeho internetové aktivity, veřejné projevy a proslovy na veřejných akcích i noviny Národní demokracie, přičemž u všech těchto médií posoudil jednak obsah projevů obviněného, ale také jejich dosah, s připojením příkladmo uvedených citací závadných částí. O pečlivém přístupu tohoto soudu svědčí skutečnost, že jednotlivé projevy z hlediska jejich závadnosti z pohledu trestního práva svědomitě vyhodnotil a vyloučil ty, které trestní odpovědnost dovolatele nevyvolávají. Bez dalšího lze tudíž uzavřít, že odsouzení dovolatele bylo taktéž v souladu s Úmluvou i související judikaturou ESLP.

⁶ viz např. Pavel Ivanov proti Rusku, stížnost č. 35222/04; W. P. a další proti Polsku, stížnost č. 42264/98; Garaudy proti Francii, stížnost č. 65831/01

⁷ viz např. Witzsch proti Německu, stížnost č. 41448/98

Odsouzení obviněného není výsledkem politické persekuce, jak se obviněný snaží interpretovat, ale důsledkem jeho projevů popsaných v napadených rozhodnutích, popírajících základní hodnoty demokratické společnosti a základní práva jiných osob, jež jsou pod ochranou nejen vnitrostátních soudů, ale i soudu mezinárodního (konkrétně ESLP).

Ústavní stížnost A.B.B. pro zásah do práva na svobodu slova a projevu Ústavní soud dne 28. 04. 2020 pod sp. zn. III. ÚS 3707/19 odmítl pro zjevnou neopodstatněnost. Ústavní soud se ztotožnil s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, podle níž se **svoboda projevu jako taková vztahuje nejen na informace nebo myšlenky příznivě přijímané či považované za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují: tak tomu chtějí pluralita, tolerance a duch otevřenosti, bez nichž není demokratické společnosti.** Jak upřesňuje čl. 10 odst. 2 Úmluvy⁸, svoboda projevu podléhá výjimkám, které ovšem musejí být interpretovány striktně, přičemž nezbytnost každého omezení musí být prokázána přesvědčivým způsobem, tj. zda odpovídalo naléhavé společenské potřebě, zda bylo přiměřené sledovanému legitimnímu cíli a zda důvody, na něž se odvolaly vnitrostátní orgány pro jeho ospravedlnění, byly relevantní a dostatečné⁹.

Svoboda projevu tedy není absolutní povahy, nýbrž podléhá výjimkám stanoveným v čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatelovo počínání lze podřadit pod výjimky podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Toto počínání je třeba potírat, a to dokonce prostřednictvím norem trestního práva.

5. Projev výtržnictví nebo schvalování genocidia? Projevy podněcující k nenávisti na parlamentní půdě

Nejvyšší soud odmítl (ve věci 8 Tdo 81/2020) dne 12.02.2020 dovolání obviněného J.S., který byl uznán přečinem podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1 tr. zákoníku a přečinem popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 405 tr. zákoníku. Obviněný se skutku dopustil jako tajemník klubu hnutí SPD tím, že dne 24. 10. 2017 v době mezi 21:00 hodin a 22:00 hodin v Praze 1, v restauračním zařízení Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, před nejméně třemi osobami, které jeho výroky vzaly v potaz, v průběhu slovní konverzace nahlas a zcela zřetelně pronesl „*buzeranti a lesby jsou nemoc, měli by se střílet hned po narození*“ a dále výrok ve smyslu „*buzeranti, Židi a Cigoši všichni do plynu*“.

Soudy správně kvalifikovaly, že v pořadí druhý uvedený výrok obviněného je „schvalováním“ nacistického genocidia, tedy veřejným vyjádřením souhlasu s nelidskými postupy nacistického režimu, které je třeba považovat za hodné historického zavržení. Pouze v obecnosti lze zmínit četná a

⁸ Čl. 10 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod Rady Evropy: Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.

⁹ srov. k tomu např. rozsudek ze dne 26. 4. 1979 ve věci Sunday Times proti Spojenému Království, stížnost č. 6538/74; rozsudek ze dne 29. 2. 2000 ve věci Fuentes Bobo proti Španělsku, stížnost č. 39293/98 nebo též nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2010 sp. zn. I. ÚS 1990/08

obsahově konzistentní rozhodnutí¹⁰, podle nichž je holokaust a nacistické genocidium vůči Židům notorickým a nepopíratelným historickým faktem, jehož zpochybňování je v rozporu se základními myšlenkami Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a svědčí o rasové a náboženské diskriminaci. Takové případné postupy nemohou být omluveny ani základním právem na svobodu projevu, které není bezbřehé, nýbrž redukovatelné právě za účelem ochrany práv a svobod jiných, anebo za účelem ochrany veřejné bezpečnosti. **Kriminalizace projevů vstřícnosti a sympatie ke genocidiu byla vyhodnocena jako omezení v demokratické společnosti nezbytné.**

„Podněcováním“ se rozumí projev, kterým pachatel zamýšlí vzbudit u jiných osob nenávist k národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině nebo vyvolat jednání dalších osob vedoucí k omezování práv a svobod jejich příslušníků. Nezáleží přitom na formě projevu (ústní či písemná), může se dít přímo, nepřímo i skrytě a trestný čin je dokonán již samotným projevem, jehož obsahem je podněcování, tedy projevem s popsánými ambicemi, aniž by k vyvolání nenávisti nebo k navazujícímu jednání jiných osob fakticky muselo dojít.

Jednání obviněného spočívá v poměrně nekompromisních formulacích verbálního vyjádření stran několika různých menšin, které nejen dehonestuje, ale pojí je s potřebou fyzické likvidace. Správné soudy poukazují na způsob provedení činu z pozice tajemníka politické strany (SPD) a na parlamentní půdě, byť v prostorách restauračního zařízení. Je třeba akcentovat, že **obecně nelze nikde a nikým trpět taková veřejná prohlášení a výzvy, tím méně v pozici a místě, kde tak učinil obviněný, neboť je třeba si uvědomit, že projevy politických funkcionářů v parlamentních prostorách, byť omezeně přístupných, vysílají signál o možném chování elit a formují tím všeobecně vnímané vzorce chování.**

6. Projevy nenávisti šířené na sociálních sítích vůči dětem romského a arabského původu (kauza základní škola Plynárenská v Teplicích)

Kromě šíření symbolů tzv. Třetí říše a fotografií nacistických zločinců obviněným V. K., dne 1. 11. 2017 na sociální síti Facebook.com na stránkách osoby s uživatelským jménem XY. zveřejněna fotografie žáků 1. třídy ze Základní školy XY v XY, okres Teplice, i s jejich jmény, kdy mezi nimi převažovaly děti romského či arabského původu, převzatý z webových stránek Teplického deníku, kdy se pod tímto příspěvkem následně rozběhla diskuze, v jejímž rámci uvedený příspěvek sdílela osoba pod zobrazovacím jménem R. S. (uživatelské jméno XY), kdy tento příspěvek dne 1. 11. 2017 ve 22:45 hod. veřejně komentoval obžalovaný V. K. slovy: „*Ještě že jsou ze ZŠ XY. Řešení se přímo nabízí. Neříkej že Tě to nenapadlo!!!*“, kdy jeho veřejný komentář se objevil u předmětné fotografie jak na stránkách profilu R. S., tak i u fotografie na profilu N., a kdy tento komentář psal kvůli etnickým skupinám (Arabové a Romové) některých ze zobrazených dětí a narážel tak na vyvražďování židů za druhé světové války v plynových komorách (tzv. Šoa či holokaust), za což byl V. K. uznán vinným přečinem projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod

¹⁰ např. nález Ústavního soudu ze dne 26. 3. 2009, sp. zn. I. ÚS 3108/08), Evropské komise pro lidská práva (rozhodnutí ze dne 14. 7. 1983 ve věci T. proti Belgii, ze dne 6. 9. 1995 ve věci Remer proti Německu) i Evropského soudu pro lidská práva (rozhodnutí ve věci Norwood proti Spojenému království, č. 23131/03, ze dne 16. 11. 2004)

člověka podle § 404 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a přečinem podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku.

Nejvyšší soud v řízení o dovolání obviněného (3 Tdo 564/2021), které 24. 06. 2021 odmítl, mimo jiné zdůraznil:

Jednání spočívající v šíření fotografií představitelů a symbolů nacismu na sociálních sítích bylo posouzeno jako přečin projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle § 404 tr. zákoníku. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo veřejně projevuje sympatie k hnutí uvedenému v § 403 odst. 1 tr. zákoníku. O *hnutí* podle § 403 odst. 1 tr. zákoníku se jedná tehdy, jestliže toto prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob. Podle ustálené rozhodovací praxe soudů se pak za takové hnutí považuje skupina osob alespoň částečně organizovaná, byť třeba formálně neregistrovaná, směřující k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásající národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob. Pro naplnění znaků této skutkové podstaty je nutné, aby hnutí existovalo v době, kdy je pachatel podporoval či propagoval, a to byť v jeho modifikované podobě (např. neofašistické nebo neonacistické hnutí apod.)

Soud prvního stupně uvedl, že je obecně známo, že říšská orlice a hákový kříž byly užívány v tzv. Třetí říši a jsou dodnes symboly nacismu, které jsou běžně používány na současné neonacistické scéně jako projev vyjádření a ztotožnění se s tímto obdobím, Herman Göring byl německý nacistický válečný zločinec z doby druhé světové války a patřil k předním představitelům nacismu v době tzv. Třetí říše, a jako takový patří k symbolům uctívaným soudobou neonacistickou scénou, Adolf Hitler pak byl vedoucím představitelem tzv. Třetí říše, patřil k tvůrcům nacistické ideologie spočívající mimo jiné v učení o nadřazenosti germánské rasy, a byl hlavním iniciátorem bezdůvodného vyvražďování židů za druhé světové války, přičemž patří k jedněm z největších válečných zločinců všech dob, který je jako takový uctíván až zbožňován soudobými neonacistickými hnutími a je pro ně hlavním vzorem, kdy tato hnutí vycházejí z jeho učení. Soud z těchto důvodů uzavřel, že obviněný **veřejně projevoval sympatie k soudobé neonacistické scéně tím, že zveřejnil široké veřejnosti obecně známé symboly nacistického režimu, s nimiž je dodnes spojován nejen nacismus, ale i jeho stále existující různé odnože, tzv. neonacismus.**

Podle judikatury Nejvyššího soudu přitom není nezbytné zcela přesně (individuálním názvem) označit některou ze současných neonacistických či neofašistických organizací, k níž by se měl pachatel konkrétně hlásit nebo jí veřejně projevovat sympatie. Postačí i obecný projev sympatií, týkající-li se takového hnutí, které na fašismus (nacismus) zjevně navazuje v modifikované podobě (neofašismus, neonacismus) a k tomu využívá například ideologie, symbolů, pozdravů a dalších atributů původního hnutí¹¹.

Spojitosť mezi již neexistujícím německým nacismem a současným neonacistickým hnutím lze přitom nalézt právě v ideologii, symbolech či pozdravech zastávaných a užívaných neonacistickým hnutím, či v oslavě osobností nacismu, resp. Třetí říše. O takový případ přitom jde i v nyní projednávané trestní věci, kdy obviněný V. K. na svém facebookovém profilu zveřejňoval fotky s Říšskou orlicí držící

¹¹ viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1469/2011, publikované pod č. 25/2013 Sb. rozh. tr.

hákový kříž, fotomontáž své podobizny vedle podobizny Hermanna Göringa (čelního představitele nacismu a Třetí říše) či fotografii hajlujícího Adolfa Hitlera s hákovým křížem na levé paži, doplněné o vlastní doprovodné popisky vyjadřující jednoznačně kladný vztah obviněného k nacistické, resp. neonacistické ideologii.

Příspěvky obviněného na sociální síti Facebook jsou naopak zcela nefalšovanou a prostou propagací neonacismu. Obviněný se v rámci svých, v zásadě emocionálně laděných, příspěvků o nějaké vědecké či odborné hodnocení ideologie či osobností Třetí říše či o bádání o nich ani nepokusil. Namísto toho vyjádřil svůj jednoznačně pozitivní vztah a obdiv neonacismu, jeho ideologii (přání *krásných bílých snů*), symbolům (hákový kříž, orlice), pozdravům (zdvížená pravice) a k osobnostem (Hitler, Göring) neonacismem oslavovaným.

Jednání obviněného lze do jisté míry připodobnit k nošení neonacistických symbolů na oblečení na veřejnosti, které je typickým příkladem projevu sympatií s tímto hnutím, k jízdě v autě polepeném nacistickými symboly¹², či ve veřejném fotografování se s vlajkou nacistického Německa obsahující hákový kříž při současném hajlování¹³. Tato jednání byla v minulosti posouzena jako trestný čin podle § 404 tr. zákoníku a platí tedy i v případě nyní posuzovaných facebookových příspěvků obviněného, neboť o tom, že obviněný veřejně projevovat sympatie k neonacistickému hnutí, které navazuje na nacistické hnutí, nemůže být pochyb.

Pokud jde o druhý trestný čin, kterým byl obviněný uznán vinným, jímž je přečin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1, odst. 3 písm. a) tr. zákoníku, je na místě připomenout, že tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, a spáchá takový čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

Promítnuto do poměrů nyní projednávané věci, je zřejmé, že obviněný svým komentářem pod fotografií nepřimo vzbuzoval u jiných osob nenávist k etnickým skupinám, jejichž představiteli byly děti zobrazené na fotografii. Význam jeho příspěvku byl totiž právě takový, jaký dovodily soudy nižších stupňů, tedy že s poukazem na název ulice, na které se nachází základní škola, jejímiž žáky byly vyfotografované děti (ulice XY), poukazyval na možnost řešení otázky jejich existence usmrcením plynem, tak jak se to dělo ve vyhlazovacích táborech během druhé světové války. Významným je právě slovo „řešení“, které, jak je všeobecně dobře známo (obzvláště ve středoevropském prostoru, který byl nacistickou genocidou vůči židům a jiným etnikům poznamenán nejvíce, a to až do dnešní doby), a jak dovolatel (jako osoba se zjevným sklonem k obdivu k nacistickému režimu – viz výše) jistě dobře věděl, odkazuje k tzv. konečnému řešení židovské otázky. Toto řešení, schválené na nacistické konferenci ve Wannsee v roce 1942, spočívalo právě v systematické genocidě vůči židům žijícím v Evropě, k níž nejčastěji docházelo usmrcením v plynových komorách nacistických vyhlazovacích táborů. Ačkoliv k usmrcení docházelo i jinak než otravou plynem (např. zastřelením či v důsledku špatných životních podmínek), zplynování, prováděné v plynových komorách, bylo nejčastější a v široké veřejnosti se stalo symbolem tzv.

¹² usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2016, sp. zn. 4 Tdo 758/2016, které bylo v rámci ústavněprávního přezkumu aprobováno odmítavým usnesením Ústavního soudu ze dne 15. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2790/16

¹³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1469/2011, publikované pod č. 25/2013 Sb. rozh. tr.

konečného řešení židovské otázky. Nejvyšší soud nemá pochybnosti o tom, že právě to měl obviněný oním „řešením“ v souvislosti s ulicí XY, na mysli.

Obviněný jinými slovy naznačoval, že stejně jako byli systematicky plynem usmrcováni židé za druhé světové války, bylo by možné takový způsob fyzické likvidace (pro obviněného) nežádoucích etnik uplatňovat i nyní, v současných poměrech České republiky, popř. Evropy. **Takovéto výroky jsou však v demokratickém právním státě založeném na účtě k ústavně zaručeným právům občana a člověka neakceptovatelné a je nutné na ně reagovat trestním postihem. Závažnost jeho jednání dále zvyšuje skutečnost, že obviněný si jako platformu svých nekompromisních nenávistných návrhů zvolil fotografii dětí ze základní školy. Jinými slovy, obviněný se snažil vzbudit nenávist i vůči těmto dětem, které by podle jeho narážek na plyn měly být usmrceny proto, že jsou příslušníky jiného než českého etnika, a tímto způsobem by měla být vyřešena otázka jejich existence.**

7. Ochrana proti diskriminaci

Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací č. 198/2008 Sb. (antidiskriminační zákon) v návaznosti na Listinu práv a svobod blíže upravuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace v právu na zaměstnání, přístupu k zaměstnání, přístupu k povolání, podnikání či jiné výdělečné činnosti, pracovních a služebních poměrů, členství v odborových organizacích, profesních komorách, v oblasti sociálního zabezpečení, přístupu ke zdravotní péči, přístupu ke vzdělání, ke zboží nebo službám. Přímou diskriminací je jednání nebo opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, případně i z důvodu státní příslušnosti. Nepřímou diskriminací je takového jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého v předchozí větě uvedeného důvodu osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné. Stejně tak diskriminací není rozdílné zacházení z důvodu pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru v oblasti sociálního zabezpečení, zdravotní péče, přístupu ke zbožím nebo službám, pokud je toto rozdílné zacházení objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.

Metodickou a informační úlohu při prosazování práva na rovné zacházení se všemi osobami bez ohledu na rasu, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru nebo světový názor má veřejný ochránce práv. Každý, kdo je dotčen jednáním v souvislosti s porušením práv a povinností vyplývajících z práva na rovné zacházení nebo diskriminací, má právo se u soudu domáhat, aby bylo od diskriminace upuštěno, odstraněny následky diskriminačního jednání a aby mu bylo poskytnuto přiměřené zadostiučinění. Byla-li ve značné míře snížena dobrá pověst nebo důstojnost, vážnost ve společnosti postižené osoby, má také právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

V případě, že znevažující výroky konkrétních osob jsou namířeny proti konkrétním osobám právě z menšinového etnika, je na místě žaloba na ochranu osobnosti. Tak se členka Rady vlády pro záležitosti romské menšiny I. T. domohla omluvy a finančního zadostiučinění, když již žalovaný označil na „prolhanou cikánku s IQ bublajícího bahna“. Zatím jen podle rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva lze žalovat na ochranu osobnosti proti veřejným výrokům, které necílí na konkrétní osoby. ESLP shledal porušení čl. 14 (zákaz diskriminace) ve spojení s čl. 8 (právo na soukromý život) Evropské úmluvy o lidských právech v případě nenávistných protižidovských a protiromských výroků bulharského ultrapravicového politika Siderova. Ačkoli veřejná prohlášení nemířila proti konkrétním osobám, ale proti židům a Romům obecně, přesto zasahují do důstojnosti jednotlivců.

Evropský soudní dvůr dále rozšířil okruh osob chráněných před diskriminací. Přestože z antidiskriminačního zákona přímo nevyplývá, že se ochrany před diskriminací může dovolávat i člověk, který sice není nositelem chráněného znaku, ale je s tímto znakem v určitém spojení. Tak je možné, aby **diskriminaci např. z důvodů romské etnicity namítala u soudu osoba, která nemá romský původ (odvozená diskriminace). Ochrany proti diskriminaci se také mohou domáhat osoby blízké přímé oběti diskriminace.**

Dalším stupně v rozhodování ESD bylo přiznání ochrany i osobám, které bydlely v jedné čtvrti a nepřímou na ně dopadalo diskriminační opatření. V bulharském městě Dupnica poskytovatel energií ČEZ umístil elektroměry na betonové sloupy do výšky šesti až sedmi metrů. Neučinil tak v celém městě, ale pouze ve čtvrti převážně obývané Romy. V jiných čtvrtích byly elektroměry umístěny ve výšce do dvou metrů, což se nelíbilo paní Nikolové, která nebyla Romka, ale ve čtvrti provozovala obchod s potravinami, a cítila se být opatřením dotčena také. Nemohla si totiž zkontrolovat spotřebu elektřiny a správnost faktur. ESD uvedl, že pokud je důvodem omezení romský původ většiny obyvatel, jsou před diskriminací chráněni i ti obyvatelé či podnikatelé na území městské části, kteří Romy nejsou. Podle ESD tak není důležitý vztah k nositeli diskriminačního znaku. Podstatné je to, že je jiná osoba také dotčena diskriminačním zásahem, a to například proto, že bydlí ve stejné čtvrti.¹⁴

Co se týče nošení náboženských symbolů, zejména na pracovišti, mohou v souladu s judikaturou Evropského soudního dvora zaměstnavatelé prosazující pravidla neutrality (požadují zcela neutrální oblékání) zakázat nosit na pracovišti viditelné symboly polického, filosofického nebo náboženského přesvědčení. Naopak ESLP rozhodl, že snaha zaměstnavatele zachovat si korporátní identitu a neutralitu nepřeváží v daném případě nad právem zaměstnankyně projevit svou víru navenek prostřednictvím náboženského symbolu. V konkrétním případě kříž byl diskrétní, nemohl zaměstnankyni ubrat na profesionálním vzhladu, zaměstnavatel navíc povoloval jiné výraznější náboženské symboly.¹⁵ ESLP vnímá právo projevit náboženské přesvědčení jako základní právo,

¹⁴ Rozsudek ESD z 16. 7. 2015, *ČEZ Razpredelenie Bulgaria AD proti Komisija za zaštita ot diskriminacija*, C-83/14.

¹⁵ Rozhodnutí ESLP z 15. 1. 2013, č. 48420/10, 59842/10, 51671/10 a 36516/10, *Eweida a ostatní proti Spojenému království*. Jedná se o případy čtyř stěžovatelů, nicméně nejvíce relevantní k tématu je právě případ paní Eweidy. Případ paní Chaplin se týkal nošení křížku na krku v nemocnici, tj. zaměstnavatele ve veřejném sektoru. Podobně tomu bylo v rozhodnutí z 26. 11. 2015, č. 64846/11, *Ebrahimian proti Francii*, tam šlo ale o muslimský šátek.

protože zdravá demokratická společnost musí tolerovat a podporovat pluralismus a rozmanitost, umožňující sdělovat své náboženské přesvědčení ostatním.¹⁶

Není znám český případ užívání náboženských symbolů v zaměstnání, který by se dostal před civilní soud. Jedinou známou českou „šátkovou“ kauzou, o které rozhodoval i Nejvyšší soud¹⁷ byl případ muslimské dívky, která v samém počátku zanechala studia na střední zdravotnické škole, protože odmítla při teoretické výuce odložit hidžáb. Škola jednala na základě opatření ve školním řádu, které zakazovalo ve škole všechny pokrývky hlavy. Nejvyšší soud konstatoval nepřímou diskriminaci žalobkyně na základě náboženského vyznání, nenalezl legitimní cíl pro omezení nošení muslimského šátku v jejím případě. Žalobkyně poté vzala žalobu zpět, protože názor NS po sedmi letech za dané situace považovala za dostatečnou satisfakci, nešlo jí primárně o finanční kompenzaci. Současně chtěla zamezit nenávisti, kterou ve společnosti její případ vyvolal, jak vůči ní samotné, tak vůči uprchlíkům a osobám jiné etnicity a vyznání.

Judikaturu ESD o politice neutrality na pracovišti však nelze automaticky přenášet na „půdu“ české veřejné školy. Rámcová směrnice EU dopadá na pracovněprávní oblast, proto je třeba u případů z oblasti vzdělávání vycházet striktně z antidiskriminačního zákona, LPS a Úmluvy. LPS umožňuje omezit projevy náboženství a víry pouze zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých. Škola proto nemůže zavést například ve školním řádu politiku neutrality zakazující nosit symboly náboženského, filozofického a politického přesvědčení, protože k tomu nemá zákonný podklad. Školský zákon naopak zakotvuje princip rozmanitosti. V individuálním případě škola může náboženský symbol omezit na základě antidiskriminačního zákona. Legitimní cíl je však nutné posuzovat ve světle LPS a dále je třeba naplnit požadavek přiměřenosti a nezbytnosti.¹⁸

Dr. Martina Jankovská

Leden 2022

¹⁶ Rozhodnutí ESLP z 15. 1. 2013, č. 48420/10, 59842/10, 51671/10 a 36516/10, *Eweida a ostatní proti spojenému království*, bod 94.

¹⁷ Rozsudek NS z 27. 11. 2019, č. j. 25 Cdo 348/2019-311

¹⁸ Nehudková, E., Polák, P.: Vybrané otázky antidiskriminačního zákona a jejich řešení v evropské a tuzemské judikatuře v letech 2010 až 2020. *Soudní rozhledy* 7-8/2021 s. 224 an., *Soudní rozhledy* 10/2021 s. 311 an.